

KULTURA

INTERVJU TEMA VESTI SA LICA MESTA ARHIVA

Intervju: Mil o Man evski

Objavljeno: Sre, 23. 07. 2008. 16:30

ATENTAT NA FILM

Voleo bih da imam hrabrosti da više ne snimam filmove, više volim pisanje jer je apstraktnije, a ja smatram da je umetnost u suštini apstraktna. Voleo bih da pišem o komplikovanim ljubavnim odnosima, bilo bi i pohlepe, i neznanja, i prevare, i svega. Vidim veoma malo kompleksnih ljubavnih odnosa ispri anih u literaturi, a naro ito na filmu, sve je to napravljeno kao za tinejdžere

Razgovarala: Žarka Radoja

PHOTO: DRAGAN KUJUNDŽI

Svega nekoliko meseci nakon što je predstavio svoj novi film Senke na Festu, makedonski režiser Mil o Man evski bio je gost Beograda, ovog puta kao specijalni predava Evropske filmske škole, koja je na FDU obnovljena posle skoro dve decenije. Njegovu posetu Beogradu iskoristili smo da sa njim, za e-Novine, razgovaramo o savremenom filmu, kinematografiji u Evropi i SAD i odnosu izme u njih, te o odnosu politike i umetnosti, i je je mešanje ostavilo traga i na plasiranje jednog od njegovih tri filma.

* U razmaku od po šest do sedam godina, snimili ste tri žanrovski potpuno razli ita filma: dramu, vestern i horor. Šta ih veže? Kakve filmove najviše volite da radite?

Volim da radim razli ite stvari, volim da ispitujem, mislim da je tužno kad ljudi rade iste stvari. Omiljeni žanr mi je vestern i horor, i to je jedan od razloga zbog kojeg sam napravio Prašinu, a posle nje i Senke. Drugi razlog za horor je bio taj što sam hteo da progovorim sa svojim mrtvima, ne znam koliko sam uspeo, ali bar sam na eo dijalog. Tre e, rediteljski me interesuje manipulacija, kako da dovedete

gledaoca u situaciju da se uplaši i da nosi taj strah sa sobom još nedelju dana. Ne da ga štrečne, da sko i iz stolice i posle zaboravi šta je video, nego kako da mu bude mu no. Mada, iskreno, najdraže mi je ne raditi film. Više volim pisanje, zato što je apstraktnije, a ja smatram da umetnost, u suštini, treba da bude što bliža apstraktnom, kao muzika ili apstraktno slikarstvo. Volim da budem u društvu i volim da budem sa drugim ljudima, ali raditi nešto što vam je veoma važno, do ega vam je strašno stalo, što je maltene religiozno iskustvo, sa drugim ljudima i posebno sa onima koji ne dele vaš odnos, vaše strahopoštovanje prema tom delu, to mi je veoma teško. Tako e, ne volim tehniku, ne volim finansije, a sve je to neophodno kad se radi film, zato je lakše pisati.

* Inspiracija je za ve inu umetnika, poput slikara, muzi ara, pisaca, trenutak koji se odmah realizuje. Sa režiserima je druga ije. Ponekad pro e nekoliko godina dok se ideja ne realizuje, mada se desi da se i ona potpuno promeni ili nestane dok se prona u svi uslovi za film. Da li je to jedan od razloga što pišete i što tako retko snimate filmove?

Pisanje poznajem kao muziku, osetim kad neka re enica funkcioniše, kad je neka re enica preduga ili prekratka, a kod filma mi treba malo više rada, malo više fokusiranja, preispitivanje. Tu ima par problema, ideja može da obajati, ona je spontana i može da se promeni. Ako imate sre e, ona se transformiše i postane još interesantnija. Ako ste tvrdoglavi, možda uspete da zadržite tu inspiraciju, ali da traje dve do tri godine, to je jako teško. Postoji i drugi, prakti an problem, morate najpre da prodate svoje delo pa da ga onda snimate, dok slikar naslika sliku pa onda pokuša da je proda. Ako je i ne proda, može da ostane u nekom podrumu 100 godina, pa da je neko otkrije, to je manje važno. Važno je da je delo gotovo, ura eno i možda odli no. O tome e kasnije prosuditi istorija, ali nije vezano za prodaju. Film, nažalost, jeste.

* Šta je najbitnije u vašim scenarijima, emu posve ujete posebnu pažnju kad pišete?

Ne pišem dovoljno, ne onoliko koliko bih želeo. Voleo bih da pišem o savremenim odnosima izme u ljudi, da budu konkretni. Voleo bih da pišem o komplikovanim ljubavnim odnosima, bilo bi i pohlepe, i neznanja, i prevara, i svega. Vidim veoma malo kompleksnih ljubavnih odnosa ispri anih u literaturi, a naro ito na filmu, sve je to napravljeno kao za tinejdžere. Volim kako to, na primer, radi Kundera, kako je to malo kompleksnije, odraslije, kako nema iste granice izme u dobra i zla... To je u literaturi mnogo lakše pojasniti i prikazati nego na filmu. Film je, na moju veliku žalost, još uvek malo zaglavljen u 19. veku, i po pitanju strukture i po pitanju odnosa unutar njega. Voleo bih da više pišem, fali mi.

* Da li je neki od vaših filmova bio baš taj trenutak?

Pre kiše je bio trenutak. Prošao je kroz nekoliko verzija ali kad sam zaklju io sinopsis i krenuo u pisanje scenarija, sve se desilo munjevitom brzinom. Predao sam scenario po etkom marta, a u septembru sam ve snimao, što je veoma brzo za film, posebno za prvi film. Pre toga sam, u vreme kad sam završio akademiju, krenuo u jedan projekat koji je, za svoje vreme, u meni bio veoma interesantan. On se nije desio. Ve smo našli glumce, krenuli u snimanje i projekat je stao, izvan filmskih i politi kih razloga. U Makedoniji su u to vreme neke starije kolege htele da unište taj projekat i u tome su uspele. Film se nikada nije snimio. Sli na situacija mi se desila sa filmom Pre kiše, te iste kolege htele su da unište i taj film i u tome su umalo uspele.

* Pre kiše je nagra en Zlatnim lavom u Veneciji. Me utim, drugi film je predstavljen na istom festivalu u nezgodnom politi kom trenutku, kada su u Makedoniji po eli incidenti sa Albancima u severnom delu zemlje. Film Prašina je dobio prili no loše kritike i nije bio dobro primljen u filmskim krugovima. Mislite li da je politika u tom trenutku uticala na plasman vašeg filma?

U suštini, na Prašinu je u Veneciji izvršen atentat. Ne verujem u teorije zavere, pretpostavimo da se to samo tako desilo i da su ljudi samo tako malo patili od mentaliteta krda i baš u tom trenutku proitali i nalepili se na tu priču, ali šta ćemo sada, ljudsku glupost ne možete ispraviti. Žao mi je što je film itan kao politiki traktat a on nije imao nikakve veze sa politikom. Ako bismo to tako posmatrali, možemo da kažemo da je svaki film politiki ali to je malo šire itanje filma. Sa te tačke gledišta, i Švarceneger pravi političke filmove a posebno Silvester Stalone, pa i Arli aplin je pravio političke filmove... Međutim, u ovom slučaju, to itanje politike je bilo ne samo bukvalnije, nego i vulgarnije i po meni, apsolutno netačno, jer taj film nije pokušavao da nekome isprika neku političku tezu, naprotiv. Uopšte se ne stidim svojih političkih ubeđenja i njih sam objavio u komentaru koji je izašao dve nedelje pre premijere filma u nemačkom dnevnom listu Süddeutsche Zeitung, koji su preneli Guardian i ruska Pravda. Međutim, to je političko razmišljanje jednog intelektualca, političkog neprofesionalca - a film je film. Mislim da se nešto slično desilo i sa filmom Pre kiše, jer su ga ljudi shvatali kao film koji govori o politici, mada se on nikada nije bavio politikom, bar po meni. Pena mi je izbila na usta objašnjavaju i kako to nije politički film, a onda mi se desilo prošle godine da na jednom američkom univerzitetu bude prikazana retrospektiva mojih filmova. Pre projekcije svima sam objasnio da Pre kiše nije dokumentarac o Makedoniji, nije dokumentarac o onome što je nekada bila Jugoslavija. Posle filma sam imao sesiju pitanja i šta mislite da je bilo prvo pitanje? Da li se ovo desilo vama ili nekom iz vaše porodice?! Međutim, takvo itanje i insitiranje na prelamanju filma kroz prizmu bilo političku, bilo ličnu, bilo tražersku, više govori o kritičaru nego o filmu i nezgodno je što takav govor o filmu ima uticaja da li se film vidi ili ne, kako se on gleda, da li uopšte dobije šansu da bude distribuiran ili ne.

* Kolika je sprega politike i savremene umetnosti danas, filma posebno?

Mislim da to nije sprega sa politikom bukvalno, koliko je to sprega sa različitim nomenklaturama koje koriste politiku, poput selektora festivala ili kritičara, koji onda koriste politiku ili imaju svoje mišljenje o politici autora pa ga zbog toga dodatno vole ili mrze. Mislim da toga ima dosta, ideologije ako ne politike, mada i ideologije i politike više nego što bih ja želeo. Mene interesuje ista estetika i ista svašta, svašta ideja a ne svašta vulgarizovanih ideja.

* Da li je na Balkanu vulgarizovanje ideja vidljivije? Posebno posle razbijanja jugoslovenske kinematografije na manje, nacionalne kinematografije?

Pomalo sam stranac i turista u Evropi po tom pitanju, mada sam sva tri filma snimio tu i za evropske pare i oni su igrali i u evropskim bioskopima i na evropskim festivalima, ali ne živim ovde, ne družim se s tim ljudima, ne pratim štampu i ne znam tačno koja je i kakva sprega. O igledno je da postoji, ali u kojoj meri, ne znam tačno. Kad su nacionalne kinematografije u pitanju, šteta je što je sve tako razbijeno, iz praktičnih razloga, jer je konkurencija mala, svi se zatvaraju u neke male sobice, i pored globalizacije, ima manje provetranja, manje razmena ideja, manje koprodukcije, manje konkurencije, a bez konkurencije nema ni dobrog razmišljanja. Filmu, kao i svemu, neophodna je zdrava konkurencija a ne vulgarna i surova, kao što se to često dešava. Meni je lepo zato što ja ovde dođem kao polustranac i zato što provodim emotivne trenutke ovde, a u suštini ono što radim, malo je urađeno ovde, malo napolju. Sada ponovo rastem na ovom području, kao da sam ponovo tinejdžer pa malo uim kako to funkcioniše u Skoplju, pa malo u Beogradu... Kad sam počeo da snimam ovde, morao sam da naučim kako se kaže švenk na makedonskom, kako se kaže krupni plan i slično...

* Kakva je situacija na novoj makedonskoj kulturnoj sceni?

Tamo ima mnogo mladih reditelja, desila se smena generacija, koja se u neku ruku poklopila sa mojim filmom Pre kiše. Mislim da je to dobro jer je došao neki novi vetar, dobro je kada mladi režiser dobije šansu, kad je svaki film u koprodukciji, kad svi filmovi igraju na festivalima. Dobro je što se otvorio taj svet koji je pre je bio prilično hermetičan. Ne snima se mnogo, dva do tri puta godišnje. Makedonska kinematografija je mala, Makedonija je zemlja velike Centralne parka, pa treba imati realna očekivanja. Injenica je da se stvari kreću u na bolje. Država sve više ulaže u film, što je dobro i mislim da će ta podrška iz godine u godinu rasti. Što se politike tiče, ja to posmatram i slušam malo više kibicerski, sa

strane, puno više znam o ameri koji unutrašnjoj politici nego o makedonskoj i čini mi se da svi problemi kroz koje trenutno prolaze jesu takozvani bolovi pri odrastanju.

Amerika vs. Evropa

U Evropi se još uvek više poštuje reditelj i autorstvo i to je veoma važno, dok se praktično bolje radi u SAD. Međutim u SAD je veliki problem nisko poštovanje kreativnosti, a taj odnos producenata koji pokušavaju da se nametnu polako je zarazio i Evropu. Ima sve više evropskih producenata koji pokušavaju da imitiraju rečnik, ponašanje i stav holivdskih kolega, ali za to nemaju ni znanje ni para. U Evropi film rade reditelji, a u Americi pare.

* Makedonija od sticanja nezavisnosti ima veliki problem u odnosima sa Grčkom. Koliko je ta politička kriza uticala na vidljivost makedonskih umetnika van granica zemlje i regiona?

Neprijatno je kad vas neko mrzi zbog toga ko ste i kako se zovete, ne zbog toga što ste uradili i neprijatno je kada neko dođe i kaže kako smete da se zovete. S druge strane, postoje i praktični problemi, kao što je bilo grčko blokiranje ulaska u NATO. Mi možemo da diskutujemo da li je pametno da ulazimo u Alijansu, ali ako već postoji konsenzus svih političkih partija, onda je to zvaničnu politiku koja treba da se ispuni. Kad neko blokira tu tendenciju iz iracionalnih razloga, iz mržnje, onda ne znam kako da se reaguje na to. Ima i puno drugih, sitnijih a opet veoma zlih

reakcija. Na primer, makedonski auto ne sme da uđe u Grčku a da ima oznaku MK, ona mora da bude pokrivena ili izgrebana, inače vam razbije šoferšajbnu. Ja sam imao neprijatnu situaciju kada je film Prekiše došao u Veneciju. Čim sam stigao, zvala me je žena iz direkcije festivala da mi kaže da su dobili protestnu notu iz grčke ambasade jer piše da je film na makedonskom, a Grci tvrde da takav jezik ne postoji. Pitao sam: „Pa dobro zar vam ja ličim na lika iz crtanih filmova?“ Sve je prošlo kako treba, ali to je jedna permanentna agresija i glupo je o tome govoriti, ali ne može se izbjeći, jer druga strana to ne dozvoljava. Grčki je jedan od najgorih nacionalizama u Evropi trenutno.

* Nacionalizam u velikoj mjeri obeležava i kinematografiju zemalja bivše SFRJ. U filmu *Čija je ovo pjesma*, moglo se videti koliko su narodi na Balkanu povezani kulturnim nasleđem i koliko ga prisvajaju isključivo kao svoje. Koliko se kroz film može stvarati jak kulturni identitet, a da nije obojen nacionalizmom i sukobima?

Ne verujem u nacionalne kinematografije. Mene interesuje platno kao takvo, film kao takav, pokušavam da se bavim konkretnim filmom, čak ne i konkretnim autorom. Naprotiv, pokušavam da se svakom delu obratim kao autoru. Čim je emocija jača, mislimo da je više naša, vežemo se za nju. Možemo u nju uživati i ako nije naša, jer se emotivno vežemo za to. Ja uživam u Sikstinskoj kapeli koja nema veze sa mojim kulturnim nasleđem, ako to posmatramo na taj mikro nivo. Mislim da se za film ne vežu tako jaka osećanja kao za pesmu. Film se još uvek ne doživljava tako jako, možda treba malo više da uđemo u ličnu DNK.

* Uradili ste desetine kratkih i eksperimentalnih filmova. Kako odlučujete koja je priča za kratki metar a koja bi mogla da se razvije u celovečernji film? Otkud toliko ljubav prema eksperimentalnom?

Zависи od osećanja koje želite da prenesete, od ideje o kojoj želite da priča... Neke su za kratki film, neki za duži film. Za kratki nema puno prostora, ne shvata se dovoljno ozbiljno... S druge strane, ima stvari koje traže samo kratki format. Radio sam puno kratkog formata, posebno eksperimentalne stvari, koje su podatnije za kratki format. Kada sam završio gimnaziju, otišao sam na školovanje u Illinois, SAD. Tamo je

fokus bio na pravljenju filmova a ne na pri i o njima. Bilo je puno ekspreminalnog filma, što me zarazilo, ili upropastilo, kako ho ete, za ceo život. Odatle i poti e moj interes za konceptualizam i strukturalizam i odatle taj pokušaj da se spoji nešto što je više romanti no, kao jedan ekstrem, i više konceptualno, kao drugi ekstrem. To postoji i u Pre kiše, ak i u Prašini...

* Dugometražni filmovi vam se dese na svakih šest, sedam godina. Zašto tolika pauza?

Meni se u životu sve dešava na sedam godina, pa i filmovi. Radim ih prili no kao ru ni rad, pa to traje duže. Ne volim se sa finansijama pa i zato traje duže.

* Imate li u planu novi film?

Ne. Nemam ni ideju ni nameru za slede i film. Voleo bih da imam hrabrosti da više ne radim filmove.

* Zašto?

Teško je odvojiti se od ne ega što radite dugi niz godina, a naro ito je teško ne udovoljiti tu im o ekivanjima. Od mene se na prvom mestu o ekuje film.

